

Бекжан Әсел, Бейсебаева Индира, Ермаханова Азира, Ибраева Жанар

Абай атындағы ҚазҰПУ, Қазақстан

Полиграфиялық кәсіпкерліктің қызметіндегі тәуекелді басқару түрлері

Тәуекелді басқару әртүрлі нысандарда және адам қызметінің барлық дерлік салаларында, ұйымдардың жұмыс істеуі мен дамуында, олардың қоршаған ортамен өзара әрекеттесуінде көрінеді.

Белгісіздікті жеңу және тәуекелдерді басқару мәселесі әсіресе кәсіпкерлік қызмет саласында өткір тұр.

Кәсіпкерлік азаматтар мен олардың бірлестіктерінің пайда табуға бағытталған, өз тәуекелімен және мүліктік жауапкершілігімен жүзеге асырылатын бастамасы, дербес қызметі ретінде анықталады.

Үлкен экономикалық сөздікте «тәуекел» сөзі «экономикалық шешімнен немесе қабылданған әрекеттен белгілі бір нәтиже алу мүмкіндігі» ретінде берілген [1].

Тәуекел – көптеген әртүрлі, кейде қарама-қарсы нақты негіздері бар күрделі құбылыс. Бұл тәуекел түсінігінің анықтамаларының бірнеше нұсқаларының бар екендігін көрсетеді [2].

«Тәуекел» терминінің шығу тегі гректің *risikon*, *risa* – жар, жартас деген сөздерінен бастау алады.

В.Вэбстердің сөздігінде «тәуекел» «қауіпті, жоғалу немесе зақымдану мүмкіндігі» деп түсіндіріледі [3]. Ожеговтың сөздігінде «тәуекел» «қауіптің болу мүмкіндігі» немесе «бақытты нәтижеге үміттеніп, кездейсоқ әрекет» деп түсіндіріледі [4].

Тәуекелді басқару үшін алдымен оны анықтап, анықтау керек. Тәуекелдер мен соған байланысты белгісіздік бізді күнделікті өмірде үнемі қоршап алады.

Іскерлік шешімдерді қабылдау кезінде кәсіпкер қызметкерлері үнемі өзгертін нарық конъюнктурасымен, тұтынушылардың қалауларымен,

бәсекелестердің әрекеттерімен және болашақ қызметтегі басқа шектеулерге тап болады.

Осы барлық қажетті мақсаттар мен міндеттер белгілі бір уақыт аралығында жиі бір-біріне қайшы келуі мүмкін. Осылайша, бірде-бір кәсіпорын пайда болатын тәуекелдерден ие емес деп айта аламыз [4].

Қазіргі уақытта тәуекел кәсіпте белгілі бір функцияларды орындайды: инновациялық, реттеуші, қорғаушы және аналитикалық.

Инновациялық функция – кәсіпкердің немесе басшының алдында тұрған мәселелердің дәстүрлі емес шешімдерін табу. Тәуекелді шешімдер өндірістің тиімдірек болуына әкеледі.

Реттеуші функция екі түрде көрінеді – конструктивті және деструктивті. Конструктивті түрде тәуекел бизнесті табысты жүргізуге кедергі келтіретін инерция мен стереотиптік ойлауды, консерватизмді жеңуге мүмкіндік береді.

Қорғаныс функциясы ықтимал сәтсіздікке төзімділікпен қараудан тұрады. Ешкім жазатайым оқиғалардан иммунитетке ие емес және тәуекел кәсіби дәрменсіздіктің салдары ретінде емес қарастырылуы керек.

Аналитикалық функция шешім қабылдау процесінде субъектінің барлық мүмкін болатын альтернативаларды талдауы, ең тиімдісін және ең аз тәуекелді таңдауымен байланысты. Ол үшін талдаудың белгілі әдістері мен әдістерін меңгеру қажет.

Тәуекелдің объективті және субъективті түсінігін ажырату қажет. Бұл бөлімде әрекет тәсілі ретінде тәуекелге деген көзқарастың өзі жатыр.

Тәуекелді объективті түсіну тәуекелге ұшыраған адамның қалауы мен мүмкіндіктеріне тәуелсіз қолайсыз нәтиженің белгісіз мүмкіндігінің болуын білдіреді.

Бұл жағдай адам әсер ете алмайтын табиғи немесе әлеуметтік-экономикалық ортаның әсерімен байланысты болуы мүмкін. Бұл жағдайда тек осындай қолайсыз мүмкіндіктерді анықтауға және зерттелетін жүйенің мінез-құлқы туралы мүмкіндігінше толық ақпаратты алуға болады.

Тәуекелді субъективті түсіну біздің көзқарасымыздың болуын немесе бар белгісіздікке баға беруді болжайды. Бұл жағдайда тәуекелдің көзі жағдайдың өзінде емес, оған деген көзқарасымызда деп айта аламыз. Тәуекел – бұл жағымсыз салдарлардың ықтимал орындылығын қабылдау тұрғысынан жағдайды бағалау [5].

Тәуекелді түрлендірудің ең кең таралған спецификалық әдістерінің кейбірі мыналарды қамтиды:

- Тәуекел нұсқасы
- Зақымдану жиілігін азайту немесе жоғалтуды болдырмау
- Шығындардың көлемін азайту
- Тәуекелді бөлісу
- Аутсорсинг тәуекелі.

Мұндай тәуекелдерді ішінара азайту мүмкін болса да, оларды жүзеге асырудың елеулі салдары қаупі әлі де бар. Сондықтан олармен күресудің ең жақсы әдісі олардан мүлдем аулақ болуға тырысу керек. Бұл тәуекелдерді болдырмау әдісі [6].

Әдебиеттер

1. Үлкен экономикалық сөздік.- М.: Жаңа экономика институты, 2016, 1114 б.
2. Ағылшын тілі – Сөздіктер, кәмелетке толмағандар. Merriam - Webster Inc. 2017, 129-бет.
3. Ожегов С.И. Орыс тілінің сөздігі. - М.: Совет энциклопедиясы. 1970.
4. Ағылшын тілі – Сөздіктер, кәмелетке толмағандар. Merriam - Webster Inc. 1986 жыл. Балдин К.В., Воробьев С.Н. Тәуекелдерді басқару.-М.: БІРЛІК, 2015, 511 б.
5. Грабова П.Г., Петрова С.Н. Қазіргі бизнестегі тәуекелдер. - М.: АЛАНС, 2017, 4-бет.
6. Корнилова Т.В. Тәуекел және шешім қабылдау психологиясы: Университеттерге арналған оқулық.– М.: Aspect-Press, 2018, 286 б.